

Ahmed Reşîd [Rey]

Nazariyyât-ı Edebiyye

Cilt: I-II

Hazırlayan
Adem CAN

Ahmed Reşîd [Rey]
**Nazariyyât-ı
Edebiyye** Cilt: I-II

Hazırlayan: **Adem CAN**

Ahmed Reşîd [Rey]

**NAZARİYYÂT-I
EDEBİYYE**
CİLT: I-II

Hazırlayan
Adem Can

© 2018, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

DBY: 47
Edebiyat: 15

ISBN 978-605-4635-46-7
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2018

Hazırlayan:
Adem Can

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY Ajans

Kapak Uygulama:
Emre Güngör

Baskı/Cilt:
Levent Baskı Merkezi San. Tic. Ltd. Şti
Emniyetevler Mah. Yeniçeri Sok. No: 6 /A
Levent - Kağıthane/ İstanbul
Tel: +90 212 270 80 70 (Sertifika No: 35983)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ahmed Reşid [Rey], Nazariyyât-ı Edebiyye I-II

Hazırlayan: Adem Can (Yrd. Doç. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2018.

352 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 47) ___ Dizin var

ISBN 978-605-4635-46-7

1- Edebiyat 2- Türk Edebiyatı 3- Retorik

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Takdim..... 9

NAZARİYYÂT-I EDEBİYYE

[CİLT: 1]

İfâde-i Mahsûsa..... 19

Dibâce..... 23

Beyân..... 27

Fesâhatin Tarîfi..... 27

Levâzım-ı Fesâhat..... 29

Sıhhat-i İfâde..... 29

Elfâza Müteallik Şerâ'it..... 29

Kelâma Âit Şerâ'it..... 32

Tenâfûr-i Kelimât..... 32

Ta'kid-i Lafzî..... 32

Za'f-ı Te'lîf..... 34

Kavâ'id ve Şîve-i Lisâna Mugâyeret..... 35

Haşiv..... 36

Kesret-i Tekrâr.....	40
Tetâbu'-ı İzâfât.....	41
Lüknet.....	43
Mutâbakat-ı Elfâz.....	45
Mehâsin-i Fesâhat.....	47
Meziyyât-ı Umûmiyye.....	47
Vuzûh-ı Mana.....	48
İntihâb-ı Kelimât.....	48
Îcâd ve Tervîc-i Elfâz.....	50
Îtilâf-ı Elfâz.....	52
Muvâfakat-ı Beyân.....	55
Selâset.....	62
Meziyyât-ı Husûsiyye.....	70
Âheng-i Taklîdî.....	70
Nazım.....	73
Vezin.....	73
Kafiye.....	85
Eşkâl-i Nazm.....	91
Vezin ve Kafiyenin Fevâ'idî.....	96
Seci' ve Tarsî'.....	98
Nidâ.....	101
Tekrîr.....	103
Înşâd.....	104
Me'ânî.....	107
Belâgatin Tarîfî.....	107
Belâgatin Usûl-i Umûmiyyesi.....	111
Belâgatin Usûl-i Husûsiyyesi.....	119
Mübâlağa.....	120
Mecâzât.....	130
Temâsül.....	131
Teşhîs.....	132

İstibdâl.....	136
İstiâre.....	138
Teşbih.....	153
Telmîh.....	164
Tezâd.....	165
Kinâye.....	170
Hüsn-i Ta'lîl.....	171
Mecâz-ı Mürsel.....	173
Zarâfet.....	176
Tevriye.....	179
Îhâm.....	180
Müşâkele.....	181
Tecnîs.....	183
Levâhık-ı Belâgat – Mecâzât-ı Teblîğiyye.....	188
Terdîd.....	189
Tecâhül-i Ârif.....	190
Tedric.....	192
Tensîk-i Sıfât.....	194
Rücû'.....	195
Kat'.....	195
Sükût-ı Belîğ.....	196
İltifât.....	197
Aks.....	198
Edeb-i Kelâm.....	199

NAZARİYYÂT-I EDEBİYYE

[CİLT: 2]

Üslûp.....	205
Meziyyât-ı Üslûp.....	207
Vuzûh.....	209
Îcâz – Münakkahiyyet.....	211

Mümtâziyyet.....	222
Tabî' iyyet.....	230
Üslûbun Envâ'ı	234
Bedî'	237
Bedâ'atın Tarîfî ve Envâ'ı.....	237
Şiir	242
Tahayyül	245
Tahayyül-i Mübdi'	246
Tahayyül-i Mütüşâ'ib.....	247
Teessür	250
Hissiyât-ı Umûmiyye.....	252
Hissiyât-ı Bedî' iyye.....	253
Mevzû-ı Şiirin Nevâtı.....	259
Şiirin Mevzû'u.....	263
Dehâ – Hünerverî	267
Şiirin Teblîği	269
Hüsn-i Bedî'î	275
Bedâ'at-i Edebiyyenin Envâ'ı.....	280
Mevzûa Nisbetle Üslûp	284
Zevk-i Edebî	292
İntikâd	293
Edebiyyâtın Sâhası	296
Edebiyyâtın Gâyesi.....	298
Lâhika	301
Sözlük	305
Dizin	345

Takdim

Osmanlı edebiyatındaki nazariyat çalışmaları klasik belagat ilmine dayanır. Belagat ilmi Arapların, *Kur'ân-ı Kerîm*'i daha iyi anlamak ve anlatmak için geliştirdikleri söz ve mana ilmidir. İslamiyet'ten önce iptidai hâlde bulunan bu ilim, *Kur'ân-ı Kerîm*'den sonra tekâmül etmiştir. Dolayısıyla belagat ilminin ideal metni *Kur'ân*'dır. Sözün kemali olarak vahyedilen ilahî kitap, bu ilim için çok zengin bir kaynaktır. Yüzyıllar boyu bu zenginliği inceleyen İslam uleması belagatle ilgili geniş bir değerler sistemi oluşturmuştur.

İslamiyet'i sonradan kabul eden diğer milletler gibi Türkler de belagat ilmini Araplardan almıştır. Osmanlı uleması bu bilgiyi Türkçeye tatbik ederken metodolojisine müdahale etmez. Aslında millî dil ve edebiyatların yabancı bilgi ve teorilerle incelenmesi bazı sorunlara sebep olur. Nitekim Türk dili ve edebiyatının belagat ilmiyle imtizacı kolay olmamıştır; fakat Arapça belagat kaidelerinin zenginliği ve Arap edebiyatının Türk edebiyatına geniş surette tesiri bu zorluğu hafifletmiştir. İslam coğrafyasında bilim dilinin Arapça olması da sonucu etkilemiştir. Osmanlı medreselerinde belagat ilmi Arapça kaynaklardan ve onların tercümesinden okutulmuştur. Yazılan şerh ve haşiyelerle bu kaynaklara katkı sağlandığı düşünülebilir; ancak Türk dili ve edebiyatının imkânlarıyla sınırlı bir anlam bilimi geliştirmeye ihtiyaç duyulmamıştır. 15. yüzyılda ilk örneğini vermekle birlikte Tanzimat'tan sonra artan telif eser yazma gayreti ise kısa sürede pek çok belagat kitabının neşriyle sonuçlanmıştır. Hummalı Batılılaşmanın yaşandığı bu süreçte belagat ilmindeki Arap hâkimiyetine karşı güçlü bir aksülamelin başladığı söylenebilir.

Süleymân Paşa'nın *Mebâniü'l-İnşâ'sı* (1288-1289/1871-1872) ve Münif Paşa'nın yarım kalan eseri, Türkçedeki belagat ilminin kadrosuna Batı retoriğini dâhil eden ilk eserlerdir. Klasik belagat geleneğinin son olgun örneği herhâlde Ahmed Cevdet Paşa'nın *Belâgat-ı Osmâniyye*'sidir (1298/1880). Bundan sonra hem yerli bir belagat ilmi geliştirme hem de bu ilmi nazariyata yaklaştırma temayülü baş gösterir. Bu konuda en fazla yankı uyandıran çalışma Recaizade M. Ekrem'in *Ta'lim-i Edebiyyât*'ıdır (1299/1882). Özellikle Ekrem'in talebeleri ondan büyük bir hayranlıkla söze ederler. Yerli edebiyat teorisinin başlangıcı olarak gösterilmesine rağmen *Ta'lim-i Edebiyyât*, klasik belagat terimlerine Batı retoriğinin bazı terimlerini ilave etmekten öteye gidememiştir. Böylece "şark ilk defa şiir ve edebiyata garp gözlüğü ile bak[maya]" başlar.¹ Hattâ Hippolyte Taine gibi pozitivist teorisyenlerin şöhret olduğu bir zamanda Ekrem, eserini Lefranc'ın *Cours Elémentaire de Littérature*'üyle sınırlandırır. Yerliliği ise klasik edebiyata karşı çıkan Edebiyat-ı Cedîde'nin kâide ve prensiplerini vaz etmesinden ileri gelir. Recaizade'nin eseri bazı yazarlar tarafından tenkit edilmekle birlikte kendinden sonraki belagat çalışmalarını etkilemiştir.² Abdurrahman Süreyya'nın *Mizânü'l-Belâga* (1303/1886) ve *Sefîne-i Belâga*'sı (1305/1888), Mehmed Rifât'ın *Mecâmi'ü'l-Edeb*'i (1308/1891), Mehmed Abdurrahman'ın *Belâgat-ı Osmâniyye*'si (1309/1892) muhteva ve örnekler bakımında *Ta'lim-i Edebiyyât*'a benzerler. Menemenlizade M. Tahir, idâdilerde okutulmak için hazırladığı *Osmânlı Edebiyyâtı*'nda (1310/1893) Ekrem'i kimi zaman yetersiz bulsa da bazı cümleleri ondan iktibas etmekte sakınca görmemiştir. Mehmed Celâl ise *Osmânlı Edebiyyâtı Numûneleri* (1312/1895) adıyla keleme aldığı eserinde Ekrem'i adım adım takip etmektedir. Diğer taraftan Ekrem'e hiç ilgi göstermeyerek klasik belagat geleneğini sürdüren El-Hac İbrahim Efendi'nin *Şerh-i Belâgat* (1301/1893) ve *Edebiyyât-ı Osmâniyye*'si (1305/1897), Said Paşa'nın *Mizânü'l-Edeb*'i (1305/1897), Ruscuklu M. Hayri'nin *Belâgat*'i (1308/1891) gibi eserler de yazılmıştır. II. Meşrutiyet'e doğru belagat kitaplarının edebiyat bilgi ve teorilerine yaklaştırıldığı görülür. İsmail Hakkı'nın *Esrâr-ı Belâgat*'i (1317/1900) Süleymân Fehmi'nin *Edebiyyât*'ı (1325/1908), Mithat Cemal'in *Edebiyyât Dersleri* (1326/1909) bu bağlamda zikredilmesi gerekenlerdir. Ancak klasik belagat geleneği ile Batı edebiyat teorilerinin uzlaştırılmaya çalışıldığı daha şümüllü eserler için

¹ İsmail Habib Sevük, *Tanzimattan Beri-I Edebiyat Tarihi*, Remzi Kitabevi, 6. bs. İstanbul 1944, s. 176.

² Geniş bilgi için bak. Kâzım Yetiş, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Saha-sına Getirdiği Yenilikler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1996, s. 505.

Meşrutiyet sonrasını beklemek gerekecektir. Dönemin teorik metinleri Şahâbeddin Süleymân, Muhyiddin, Köprülüzade M. Fuad, Ali Ekrem ve Ahmed Reşid'in kalemlerinden çıkacaktır.

Ahmed Reşid, Mekteb-i Sultânî'de okutmak için 1328 [1910]'da yazdığı *Nazariyyât-ı Edebiyye* ile klasik belagat geleneğine Batı edebiyatı teorisini aşılıyarak yerli bir edebiyat nazariyatı elde etmeyi amaçlamıştır. İki cilt hâlinde tertip edilen eser klasik belagat ilmindeki gibi *bedî'*, *beyân*, *me'ânî* ana başlıklarından oluşur. *Beyân* ve *me'ânî* birinci ciltte ananevi kadrosu ile nazariyat tarzında ele alınmıştır. Bu nazariyat "fikir ve hiss-i aslînin kârî" ve sâmi'e en tam, en kolay ve en serî olarak ilkâsı esasına binâ edilmiştir." *Bedî'i* ise öncesinde genişçe bir *üslûp* bölümüyle birlikte ikinci ciltte değerlendirilir. Bu cilt; başta Victor Hugo, Herbert Spencer, Eugène Véron ve Hippolyte Taine olmak üzere ecnebi estet ve teorisyenlerin fikirleriyle telif edilerek Batı edebiyatı teorisine yaklaştırılmıştır. Ahmed Reşid, belagatle ilgili hususlara bilinçli olarak nazariyat adını verir. Eserde klasik terimlerin Fransızcadaki mukabilleri verilerek geniş bir terminoloji meydana getirilmiştir. Bu terimler dipnotlarda yer almıştır.

Ahmed Reşid, amaç ve yöntem bakımından hocası Recaizade'nin yolunu takip etmektedir. Dolayısıyla *Nazariyyât-ı Edebiyye*'de en fazla müracaat edilen ilmi kaynak *Ta'lim-i Edebiyyât*'tır. Yazar, hocasının Türk edebiyatına bakışını da benimsemiş görünmektedir. Şu farkla ki eskilere onun kadar hücum etmez, zaman zaman üdebâ-yı cedîde'nin kusurlarını da gösterir. Fakat Nâmık Kemâl, Hâmid, Ekrem ve Fikret gibi yenilikçilere hayranlığını gizlemez. Bundan ötürü tıpkı Ekrem'de olduğu gibi müspet örnekler çoğu zaman üdebâ-yı cedîdeden, menfiler ise kudemâdan verilir. Klasik geleneğe müsamaha gösterenlerden hoşlanılmaz. Söz gelimi Nâmık Kemâl'den 40, Recaizade M. Ekrem'den 39, Abdülhak Hâmid'den 56 ve Tevfik Fikret'ten 33 örneğin alındığı *Nazariyyât-ı Edebiyye*'de Muallim Nâci'den sadece 7 iktibas vardır ve bunların tamamı Ahmed Reşid'e göre kötü örneklerdir. Ez-cümle Ahmed Reşid de hocası gibi Edebiyat-ı Cedîde'nin nazariyatını yapmıştır. Fakat Ekrem'in giriştiği işi bir adım daha ileri götürerek Batı'daki edebiyat teorisini Türkçeye aktarmak istemiştir. Böylece Edebiyat-ı Cedîde estetiğini Batı'dan alınan yeni edebiyat teorisine teyit etmek niyetindedir.

Nazariyyât-ı Edebiyye, muhtevası ve muhtevasının tanzimiyle *Ta'lim-i Edebiyyât*'a benzerlik gösterir. Klasik belagat terimleri dışında Ahmed Reşid'in *his*, *hayal*, *dehâ* ve *hünerle* ilgili bazı başlıkları Ekrem'den mülhemdir; fakat tasnifi

daha sadedir. Mesela Ekrem'in *hisle* ilgili olarak "hissiyât", "hissiyât-ı hakikiyye", "hissiyât-ı tabiiyye", "hissiyâtın envâ'-ı muhtelifesi", "hissiyât-ı sâde-dilâne", "hissiyât-ı rakîka", "hissiyât-ı müheyyci", "hissiyât-ı âliyye" başlıklarına karşılık, Ahmed Reşid "hissiyât-ı umûmiyye" ve "hissiyât-ı bedî'îyye" başlıklarıyla yetinmiştir. *Talîm-i Edebiyyât*'ın fasıl ve mebhâs gibi başlık derecelendirmesi de *Nazariyyât-ı Edebiyye*'de yoktur. Recâzâde, terim merkezli bir metodoloji takip ederken Ahmed Reşid özellikle ikinci ciltte bahislerin tanzimini teorik meseleler hâlinde vâz etmektedir. Dolayısıyla *üslup*, *fikir*, *his*, *dehâ* ve *hünverî* konularındaki yeniliğine; "edebiyatı psikolojik bir vâkıa olarak kabul et[me]"¹ meziyetine rağmen "*Talîm-i Edebiyat* asrî manada tam bir 'nazariyyât-ı edebiyeye kitabı değil[ken]"² *Nazariyyât-ı Edebiyye* ikinci cildiyle edebiyat teorisi kitabıdır. Ancak önemli bir kısmı tercümedir.

Nazariyyât-ı Edebiyye'de teorik bahislerin izahı için eski ve yeni dönemlere ait hemen her tür metinden iktibas edilmiş çok zengin bir malzeme kullanılmıştır. Hattâ Tanzimat Dönemi belagat eserlerinden farklı olarak nesir örneklerine geniş yer verilir. Fakat bu malzemenin mehzâzı genellikle gösterilmemiş, sadece müellifleri kaydedilmiştir. Bu yüzden okur, iktibas metinlerini mehzâzlarıyla karşılaştırma şansına sahip değildir. Diğer yandan eserde incelenen mısra, beyit ve bent gibi manzum metinlerin bazıları bugün elde bulunan divan neşirlerinden farklılık gösterebilmektedir.

Osmanlı Türkçesi metinlerini bugünkü alfabeyle aktarırken karşımıza çıkan en büyük zorluk imla meselesidir. Türkçenin imlası bugüne kadar maalesef sıhhatine kavuşmamıştır. Bu durum aktarma yapanların başını çokça ağrıtır. Aktarma çalışmalarında standart bir imla yoktur. Genellikle dilbilimi çalışmalarında kaynak metnin bütün sesleri hususi işaretlerle Latin harflerine çevrilirken edebiyatla ilgili çalışmalarda okumayı kolaylaştırmak için kaynak metin Türkçenin bugünkü ses yapısına yaklaştırılarak aktarılır. Buna rağmen neredeyse hemen her aktarma çalışması kendine göre ilkeler belirlemek zorundadır. Zira bir çalışmada makul bulunan ve uygulanan usul diğerinde sakıncalı görülebilmektedir.

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 8. bs. İstanbul 1997, s. 497.

² Kâzım Yetiş, *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasına Getirdiği Yenilikler*, 108.

Buna kaynak metinlerin kendi içindeki tutarsızlıkları da eklenirse meselenin zorluğu daha iyi anlaşılacaktır.

Meşrutiyet Dönemin'de yazılan *Nazariyyât-ı Edebiyye* kendi zamanının dil ve imla özelliklerini ihtiva eder. Yazarın zaman zaman aksayan bir üslubu vardır, uzun cümleler çetrefildir. Teorik bahislerin karmaşıklığı da buna ilave olunca okurun metni anlaması zorlaşmıştır. Bu zorluğu aşmak için imla ve noktalamaya itina göstermek icap etti. Yaşayan Türkçe kelimeler mümkün olduğu kadar *TDK Yazım Kılavuzu* (2012)'na uygun olarak yazıldı, ancak hece bölümünde yanlışlığa sebep olacak kelimelerde kesme işareti kullanıldı. Osmanlı Türkçesine ait olup bugün *Yazım Kılavuzu*'nda bulunmayan ya da bulunduğu hâlde fazla bilinmeyen kelimelerin uzun sesleri gösterildi, *ayın* (‘) ve *hemze* (‘) harfleri için kesme işareti yönlü olarak kullanıldı; kelime sonlarındaki b, c, d, g gibi yumuşak sessizler p, ç, t, k'ya dönüştürüldü. İktibaslar kaynak metinde nasılsa öyle yazıldı. Yabancı isimler asıllarına uygun olarak kaydedildi. Kelimelerin yazımında birlik sağlamak için azami gayret gösterildi.

Eserin noktalamasında da bazı tutarsızlıklar mevcuttur. Noktalama işaretleri bazen gelişigüzel ve gereksiz kullanılmıştır. Bu tutarsızlığı ortadan kaldırmak için noktalama bugünün okuruna hitap edecek şekilde kısmen düzeltilmiştir. Tırnakla vurgulanan terimler tırnak işareti kaldırılarak eğik yazıldı. Cümle ve paragraf içerisinde kelime veya kelime grubu hâlinde vurgulanan ifadeler tırnakla, söz veya cümle hâlinde iktibas edilen ifadeler ise kaynak metinde olduğu gibi *kazayağ* (« ») içinde gösterildi. Müstakil örnekler eğik yazıldı. Yine önceki paragrafın devamı olmasına rağmen satır başıyla başlayan cümleler geri çekilerek düzeltilmiştir.

Eserden istifadeyi kolaylaştırmak için eserin başına içindekiler tablosu, sonuna ise dizin eklendi. Dizinde özel isimler, eser adları ve terimlere yer verildi. Kolaylıkla ayırt edilebilmesi için özel isimlerin ilk harfleri büyük olarak, eser adları eğik ve geniş aralıklı, terimler ise sadece eğik yazıldı.

Eserin hazırlanmasında emeği geçen değerli arkadaşlarım Faysal Okan Atasoy, Hüsrev Akın ve Bekir Sarıkaya'ya teşekkür ederim. Çalışmayı baştan sona tahşih etme zahmetinde bulunan muhterem hocam Erdoğan Erbay'a minnettarım.

NAZARİYYÂT-I EDEBİYYE

افادۀ مخصوصه

بوتألیف ناچیز مکتب سلطانیده ایکی سنه دن بری ایفا
ایتدیکم وظیفه تدریسک محصو لیدر. کوروله چکدرکه : بونده ،
نظریات ادبیہ نیک - قواعد لسان کی - تحکیمات عرفیہ ، یا خود
- بعضیاری نیک ظنی کی - اریاب نحر برک کیف و هوسنه مستددکل ؛
بالعکس دساتیر ثابتہ فیہ دن منبع و تعقل و مناقشه یه مستعد اولدیغی
کوستره بیلیمک املی غایه اتخاذا بدلیش ؛ تقسیمات و تعریفاتک هپ او
اساسلردن اقتباسنه چایشلمشدر .

اثرک حصول مقصد کفایتی خصوصنده مطمئن دکلسه مده
اذهان شبانده بر فکر متمر پیدا ایده بیلیمک ایچون تدقیقات
ادبیہ یی ، بشریتله برابر یشایه بیلمک استعدادی حائر اساسله
اتکا ایتدیرمکده کی اصابتہ تمامیه قانع ؛ مطیعانه قبول ایله هیج
الفت ایتمش اولان یکرمنجی عصر مدنیت تدقیق مختارانهدن
باشقه برشی طایفامقده حقلیدر .

کتابک اقسام نلته سندن هر برینی - ولو بی بر معناده
اولسون - اسکی بر عنوان ایله توسیم ایتک ، فصاحت و بلاغت
کی اسکی لفظلره رغبتله معنای قدیم برینی توسیم ایدرک بوتون

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır .

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır .

رشید

نظریات ادبیہ

مکتب سلطانی ایچون تالیف ایدلشد

برنجی طبع

تکرار طبعی حق مؤلفہ عاڈدر

استابول

مکتب سلطانی ایچون

طبعیق مشعلی شری

۱۳۲۸

Reşîd

NAZARİYYÂTI EDEBİYYE

[CİLT: 1]

Mekteb-i Sultânî için te'lif edilmiştir.

Birinci Tab'

Tekrâr Tab' hakkı müellifine âittir.

İstanbul

Ahmed İhsân ve Şürekâsı
Matbaacılık Osmânî Şirketi

1328

[3]

İfâde-i Mahsûsa

Bu te'lif-i nâçiz Mekteb-i Sultânî'de iki seneden beri ifâ ettiğim vazîfe-i tedrisin mahsûlüdür. Görülecektir ki: Bunda, *Nazariyyât-ı Edebiyye*'nin –kavâ'id-i lisân gibi– tahakkümât-ı örfiyyeye, yâhut –bazılarının zannı gibi– erbâb-ı tahrîrin keyif ve hevesine müstenid değil; bilakis desâtîr-i sâbite-i fenîyyeden münba'is ve ta'akkul ve münâkaşaya müsta'id olduğunu gösterebilmek emeli gâye ittihâz edilmiş; taksîmât ve tarifâtın hep o esâslardan iktibâsına çalışılmıştır.

Eserin husûl-i maksada kifâyeti husûsunda mutmain değilsem de ezhân-ı şübbânda bir fikr-i müsmir peydâ edebilmek için tedkîkât-ı edebîyyeyi, beşeriyetle beraber yaşayabilmek isti'dadını hâiz esâslara ittikâ ettirmekteki isâbete tamamıyla kâniim; mutî'âne kabûl ile hiç ülfet etmemiş olan yirminci asr-ı medeniyet tedkîk-i muhtarânedan başka bir şey tanımamakta haklıdır.

Kitâbın aksâm-ı selâsesinden her birini –velev yeni bir manada olsun– eski bir unvân ile tevsîm etmek, *fesâhat* ve *belâgat* gibi eski lafızlara rağbetle mana-yı kadîmlerini tevsîf ederek bütün [4] şerâ'it-i üslûbu bu iki kelime altına toplamak, belki bazılarınca, nâ-kâbil-i afv bir cür'et addedilir.

Fakat öyle zannediyorum ki köhnelikleri tâze isimlerle yaldızlamak –sathî nazarlara göre– câlib-i revâc olsa bile, çeşm-i hakîkat, ciddî ve müstakırr teceddüdü esmâda değil ancak müsemâmâda arar. Bundan başka ıstîlâhât-ı kadîme-i edebîyye fî'l-asl müste'âr olmakla beraber, asırlardan beri lisânımızda deverân ede ede kesb-i istikrâr eylemiştir; bunların yerine eski isimler taharrîsi gayreti lisân-ı edebimizin

tekâmül-i tabîisine hizmet edecek bir kuvveti hebâ, belki de aks-i te'sîre müsta'id bir sûrette istihlâk demek olur.

Bir de korkarım ki edebîyyâtımızı, hürriyet ve istiklâli maksadıyla, Acem'in tazyîkinden kurtarıp fakat sonra Garb'ın tahakkümü altına sokmak beyhûde bir yorgunluk olmasın... Milleti nev'-i beşer, vatani rû-yi zemîn olan ilim ve fenni –velev Çin'de de bulunsa– olduğu gibi talep ve ahz hem müfid, hem müstahsendir; lâkin kavmiyyet gibi, tabîat-ı muhîta gibi, zaman gibi avâmilin te'sîrâtına tâbi olan bedâ'atte, ez-cümle edebîyyâtta o müessirâtın ihmâli bi'n-nihâye akâmeti müntic olur.

Nazariyyât ve kavâ'id-i edebîyye hakkındaki istîshâdâtımı, esnâ-yı tedrîste dest-res olabildiğim eserlere, hasretmek mecbûriyyeti zaman ve imkân noksanından neş'et etti. Bu noksanın şu sırada ikmâlîne de eserin [5] sene-i tedrîsiyye ibtidâsından evvel itmâm-ı tab' lüzûmu mâni oluyor.

Mübda'ât-ı edebîyyeleri fesâhaten ve belâgaten şevâhid-i mu'tebereden olan pek çok zevâtın te'yîdâtından eserimi müstefid edememiş olmakla müte'ellimim. Ancak bu mahrumiyyet yalnız nefsime âit, kendileri hakkındaki takdîr ve ihtirâmım ise masûn ve bâkîdir.

Dizin

- A**
 Abbâsî, 98
 Abbâsiyye, 128, 192
 Abdurrahman Süreyya, 10
 Abdülhak Hâmid, 11, 31, 57, 66, 69, 74, 78, 82, 84, 89, 90, 94, 95, 99, 102, 104, 115, 124, 125, 127, 141, 145, 146, 148, 154, 155, 165, 166, 167, 169, 170, 174, 181, 182, 185, 189, 192, 194, 199, 211, 229, 235, 287, 289
 abstraction, 248
 abstrait, 112
 Acem, 128, 129, 188
 Acemler, 261
 adem-i ta'kîb-i isti'âre, 150
 adem-i tercî'-i isti'âre, 150
 âheng-i muvâfakat, 63, 71, 272
 âheng-i selâset, 43
 âheng-i taklîdî, 63, 70, 71
 âheng-i tevâfuk, 60, 61
 Ahlâk Tekâmülü Esâsâtı, 299
 ahlâk, 298, 299, 300
 ahlâk-ı mutlaka, 299
 Ahmed Cevdet Paşa, 10, 27, 107, 196, 197
 Ahmed Midhat, 35
 Ahmed Reşid, 11
 Âkif Paşa, 30, 44, 161, 187
 aks, 198
 alâka-i temâsül, 155, 173
 Alfred de Musset, 189
- Ali Ekrem, 11, 290
 Âli Paşa, 31
 Alman, 293
 Almanlar, 261
 Amasya, 44
 ameliyye-i tahlîliyye, 293
 âmil-i gayr-i vicdânî, 265
 analogie, 69, 131
 analytique, 293
 antipathie, 278
 Apollon, 265
 Arabiyye, 160
 Arap, 25, 42, 46, 128, 188
 Ârif, 175, 185, 199
 Aristo, 250
 art, 25, 237
 arûz, 74
 asâlet, 234
 Âsim Târihi, 33, 35
 Âsim, 186
 Asya, 65
 Aşk-ı Memnû, 36, 40, 44, 45, 171
 Âveng-i Tesâvir, 54
 Avnî Bey, 38, 190
 Avrupa, 128, 174
 Avrupalı, 174
 ayın imâlesi, 80
 ayın, 13
 Aşecik, 123
- B**
 Bağdad, 128
 bahir, 82
 Bâkî, 93, 235
- banalîté, 224
 bast-ı mevzû, 285
 Baudelaire, 288
 Bayezid, 283
 bedâ'at, 25, 237, 276
 bedâ'at-kâr, 293
 Bedâyi', 226, 279
 bedâyi', 25, 270
 bedî', 11
 bedî'î, 11, 25, 111, 130, 183, 205, 237, 275
 bedî'iyye, 275
 Behlûl, 36
 belâgat, 19, 24, 25, 37, 96, 107, 108, 109, 110, 119, 174, 196, 200, 221, 222, 294
 Belâgat-ı Osmâniyye, 10, 27, 107
 Belîğ, 150
 Bentham, 250
 beyân, 11, 25, 108, 111
 beyit, 91
 beyit-i musarra', 91
 Beyoğlu, 35
 Bir Sefflenin Hasbihâli, 124
 Buffon, 61, 269
 bürûdet, 287
 büyük hece, 75
- C**
 Câmî'-i Fâtih, 196
 Candide, 262
 Carlyle, 246
 Celâl Sâhir, 32, 146
- Celâleddin Hârzemsâhî, 231, 289
 Cenâb Şahâbeddin, 40, 49, 58, 136, 145, 146, 152, 200, 216
 Cervantes, 262
 Cezmî, 52, 141, 194
 Charles Vernay, 103
 Cicero, 233
 cinâs-ı hattî, 186
 cinâs-ı iştikâk, 186
 cinâs-ı kalb, 186
 cinâs-ı lafzî, 183, 184, 185, 186
 cinâs-ı manevî, 184, 187
 cinâs-ı mefrûk, 186
 cinâs-ı muharref, 186
 cinâs-ı nâkıs, 186
 cinâs-ı tâmm-ı mürekkebe, 185
 cinâs-ı lafziyye, 184
 cinâs-ı manevî, 184
 ciyâdet, 234
 collectivit , 281
 concret, 112
 conduite, 299
 conscience, 265
 Corneille, 283
 Cours El mentaire de Litt rature, 10
 crit rium, 299
 cümle-i asliyye, 113
 cümle-i tâliyye, 113
- Ç**
 Çelebi Sultân Mehmed Hân, 44
 Çin, 20
 Çinliler, 255, 261
- D**
 dâhî, 223
 dâhilî, 69, 139, 249
 dâhiliyyet, 280
- darb-ı mesel, 164
 dâsitân tarzı, 288
 dâsitân, 280, 281, 282, 284, 285
 Defoe, 262
 dehâ, 268, 269, 301
 delâlet-i akliyye, 110
 delâlet-i ârziyye, 110
 delâlet-i vaz'iyye, 110
 Delille, Jacques, 260
 Devlet-i Aliyye, 33, 35, 44, 64
 Devlet-i Osmâniyye, 73
 Divâneliklerim, 57
 Dîvân-ı Nâbî, 68
 Don Kişot, 262
 Don Quijote, 262
 douleur, 250
 Duc de Pernon, 179
 Duhter-i Hindû, 182
 Dumas Fils, 291
 durûb-ı emsâl, 163
- E**
 ebhâr-ı arûz, 82
 Ebû Dallâme, 192
 edât-ı teşbih, 155
 edeb-i kelâm, 199, 200, 201, 225
 Edebiyat-ı Cedîde, 10, 11
 Edebiyyât Dersleri, 10
 Edebiyyât, 10, 40
 edebiyât, 24, 205, 299, 300
 edebiyât-ı Osmâniyye, 188
 Edirne Kapısı, 60
 Eflâtun, 250, 262
 Ekrem, Recâ'î-zâde, 10, 11, 21, 39, 40, 42, 53, 56, 66, 71, 80, 83, 84, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 100, 102, 104, 129, 133, 134, 143, 169, 191, 197, 198, 210, 227, 228, 231, 232
 elem, 250, 251, 279
- elfâz, 27, 28, 224
 elfâz-ı âdiyye, 71, 72
 elfâz-ı rakîka, 53, 54
 elfâz-ı savtiyye, 71, 72
 elfâzın mümtâziyyeti, 226
 El-Hac İbrahim Efendi, 10
 Elhân, 56
  motion, 243, 250
  motionnel, 249
 Encümen-i Dâniş, 63
 Eshilos, 283
 Esrâr-ı Belâgat, 10
 esth tique, 25, 237
 Eşber, 170
 Eug ne V ron, 11, 279, 301, 302, 303
 Euripides, 283
 Evrâk-ı Perişân, 60
- F**
 fâci'a, 74
 facteur inconscient, 265
 Fârisiyye, 160, 161
 Fâtih, 44
 Fâzil, 129
 Fehim, 149
 felsefe, 296
 fenn-i kafiye, 85
 Ferdâ-yı Garâm, 36
 Ferdâ-yı Tedfin, 169
 Feridûn Bey Münşe'âtı, 37
 fesâhat, 19, 24, 25, 28, 29, 32, 33, 40, 42, 45, 47, 48, 50, 55, 63, 68, 74, 78, 100, 105, 109, 199, 200, 207, 212, 234, 272, 294, 296
 Figânî, 81
 fikir, 250
 fizyoloji, 257, 269
 fonograf, 288
 Fransa, 35, 169, 247, 260, 262, 271, 283, 301
 Fransızlar, 270, 281, 288
 Frederik, 170, 179

Fuat Köprülü, 11
Fuzûlî, 30, 37, 41, 78, 83,
90, 172, 190, 288

G

Gâlib Dede, 86, 90
garâbet, 29, 30, 32
Garb, 280, 285
gayr-i şahsiyyet, 266
gazel, 91
Gazeteci Lisâm, 34
Gencîne-i Letâ'if, 46
Goethe, 288
grace, 68
Grâce, 69
gulüvv, 128
Gurûbdan Sonra, 218
Gustav Flaubert, 213
Gülistân, 285
güzellik hissi, 253, 255, 276,
279
güzellik, 255, 279, 300

H

Hadîkatü's-Sü'edâ, 41
Hâkânî, 90
Hâlid Ziyâ, 34, 36, 44, 45,
151, 153, 171
Halûk'un Vedâ'ı, 200
Hâmî, 32, 40, 44
Hamza Mirzâ, 141
hareket-i terkîbiyye, 293
harf-i mutasavvit, 89
harf-i revî, 85, 86, 89
hâricî, 139, 246, 249
hâriciyyet, 280
Harpagon, 276
hâsiyyet-i şiir, 73
haşiv, 32, 37, 38, 39, 40, 218
Haşmet, 187
haşv-i gayr-i müfsid, 38
haşv-i kabîh, 38
haşv-i lafzî, 117
haşv-i manevî, 37, 38, 117

haşv-i melîh, 38
haşv-i mutavassıt, 38
haşv-i müfsid, 38
hayâlât, 250
Hayâta Karşı Beşer, 134,
147

Hayr-âbâd, 128
haz, 250
hemze, 13
Herbert Spencer, 11
hikâye, 286
Hikmet-i Bedâ'at, 237, 259
Hikmet-i Bedâyi', 302
Hindîler, 261
Hindistan, 128
Hint, 128, 129
hiss-i dîhk, 253, 258, 259
hiss-i letâfet, 253
hiss-i rengînî, 236, 253, 257
hiss-i ulviyyet, 253
hissiyât, 250, 251, 286
hissiyât-ı bedî'iyye, 252,
253, 275
hissiyât-ı gayr-endîşâne,
252
hissiyât-ı hod-endîşâne, 252
hissiyât-ı mutavassita, 252
hissiyât-ı umûmiyye, 252,
275
hitâbât, 296
Hoca Sa'adeddîn, 194
Hoca Târîhi, 99
Homer, 262
Horaceler, 212
hurûf ve harekât tağyiri, 31
huşk, 287
hük-m-i pişîn, 299
hünverî, 269
hünverlik, 269
Hüseyin Sîret, 124, 218
Hüs-n ü Aşk, 169, 201
hüs-n-i bedî'î, 276, 278
hüs-n-i ta'lîl, 171, 172, 176
hüs-n-i tabîat, 233

I

istıfâ, 242
İstılâhât-ı Edebiyye, 38, 108
itmâb, 37

İ

ibdâ', 243, 266, 270
İbn Kemâl, 156, 168
İbn Nasîr, 235
İbn Ziyâ, 235
ibtidâ'î, 132
ibtizâl, 224, 225
îcâd, 50, 51, 52
îcâdât, 52, 243
îcâz, 208, 212, 213, 216,
221, 234, 272
îcâz-i hazf, 221, 222
îcâz-i kasr, 221
idée, 250
ifâde-i mûsikiyye, 58
iğrâk, 127, 128
îhâm, 179, 180, 184
îhâm-ı tenâsüb, 187
îhâm-ı tezâd, 187
ihtirâ'ât, 243
ihtisâs, 110, 250
ihtisâsât, 250, 286
ihtitâm, 160
ikmâl-i vezin, 40
iksâr, 214
ilhâm, 265, 266, 267, 268,
273
ilkâ, 206
ilm-i arûz, 75
ilm-i bedâyi', 237
ilm-i beyân, 108, 140
ilm-i me'ânî, 111
iltifât, 197
images, 250
imagination constructive,
245
imagination créatrice, 245
imagination diffiluyente, 246
imagination plastique, 246

imagination, 250
imâle, 78, 79
İmriyü'l-Kays, 197
incelik, 177
individualisme, 281
infrâd-ı hayât, 281
İngiliz, 262
İngilizler, 283
İngiltere Târîh-i Edebiyyâtı,
302
inşâd, 104, 105
intâk, 133
intellect, 251
intérêt, 283
intihâb-ı kelimât, 49, 50
intikâd, 293, 294, 295
irâde-i cüz', 174
irâde-i hâl, 174
irâde-i küll, 173
İran, 33, 128, 188
irsâl-i mesel, 162, 163, 164
irticâl, 273
İshâk-ı Kadîm, 79
İskoçya, 250
İslavlar, 261
İsmail Hakkı, 10
İsmâil Paşa-zâde Hakkı
Bey, 87
İspanyalı, 262
İstanbul, 63
isti'ârât, 150
isti'ârât-ı mekniyye, 148,
154
isti'ârât-ı mütevaliyye, 147
isti'âre, 138, 139, 141, 142,
147, 152, 153, 154, 155,
164, 170, 176, 182, 272
isti'âre-i mekniyye, 139,
140, 141, 142, 143, 144,
153, 155, 157, 172
isti'âre-i musarraha, 139,
140, 141, 143, 153, 154,
155, 157, 164
isti'âre-i mürekkebe, 146

istibdâl, 132, 136, 137
istihdâm, 184
iştirâk-ı hayât, 281
îtilâf-ı elfâz, 52, 53, 54, 55
itmâb, 214, 216, 218, 221
İzzet Ali Paşa, 158
İzzet Molla, 89, 90, 180, 212

J

Jean Jacques Rousseau, 196
Jermen Pilo, 69
Jil Blas, 262
John Stuart Mill, 250
Jokond, 273

K

kafiye, 73, 85, 86, 90, 97
Kâmil Paşa, 37, 79
Kânûn-ı Evvel Gecesi, 189
karîne-i mâni, 138
kasîde, 92
kat', 195, 196
kavâ'id ve şive-i lisâna
mugâyeret, 32
kavâ'id-i sarfiyyeye, 29
kazayağı, 13
Kâzım Paşa, 174
kelâm, 28, 160
Keltler, 261
kesret-i tekrâr, 32, 40, 45,
104
Keşân, 180
Kethüdâ Ahmed Paşa, 34
kıt'a, 91
kinâye, 170, 176, 197
Koçi Bey, 219
Kubbe-i Hadrâ-yı Mevlânâ,
190
Kur'an, 9
Kur'an-ı Kerîm, 9
küçük hece, 75

La Fontaine, 273, 285
la poésie dramatique, 280
la poésie épique, 280
la poésie lyrique, 280
lafzî, 32
Latin, 283
Latinler, 261
le dialogue, 288
le drame, 280
le lyrisme, 280
le naturel, 208
le relief, 287
Lefranc, 10
Leonardo de Vinci, 273
l'épopée, 280
Les Bases de La Morale
Évolutioniste, 299
letâfet, 68, 69, 70, 209, 256,
257
Letâ'if-i İnşâ, 100
levâhik-ı belâgat, 189
levâzım-ı fesâhat, 29
Likürg, 281
Lisân-ı Fâtih, 65
Londra, 65
l'originalité, 208
Losaj, 262
Louis, 179
Louvre, 179
l'objectivité, 280
lüknet, 32, 43, 45
lüzüm-ı edebî, 50

M

Mâcerâ-yı Aşk, 181
maharetsizlik, 43
mahsûl-i bedâ'at, 244
makâlât, 296
Malherbe, 260
manevî, 32
Manon Lescaut, 262
Mansû, 192
Markiler, 262
matla', 92

- Mâtürîdî mezhebi, 34
 Max Nordau, 301
 me'ânî, 11, 25, 108
 Mebânî'l-İnşâ, 10
 Mecâmiü'l-Edeb, 10
 mecâz, 151
 mecâzât, 150
 mecâzât-ı asliyye, 189
 mecâzât-ı teblîgiyye, 189
 mecâz-ı mürekkebe, 146
 mecâz-ı mürsel, 173
 mehâsin-i ahlâk, 300
 mehâsin-i fesâhat, 29
 Mehmed Abdurrahman, 10
 Mehmed Celâl, 10, 227
 Mehmed Raîf, 36
 Mehmed Rifat, 10
 Mekteb-i Sultânî, 11
 Melîh Ahmed, 190
 Menemenlizade M. Tahir, 10
 Merzifon, 44
 mesnevî, 93
 Meşrutiyet Dönemi, 13
 Meşrutiyet, 11
 Mevlîd, 68
 mevzû, 24, 205
 mevzû-ı şiir, 120, 244, 263, 269, 270
 mevzû-ı şiirin nevâtı, 263
 meyil, 278
 meziyyât-ı husûsiyye, 70
 meziyyât-ı umûmiyye, 70
 Mısır, 34, 98
 msra, 73
 mi'mârî, 249
 mi'yâr-i felsefî, 299
 Michlet, 246
 Mihrimâh Sultân, 219
 mise en scène, 291
 Mîthât Cemal, 10
 Mizânü'l-Belâga, 10
 Mizânü'l-Edeb, 10
 Molière, 254, 268, 269, 276, 291
 Moltke, 268
 Muallim Nâcî, 11, 38, 65, 108, 186, 215
 mugâlata-i ma'neviyye, 184
 mugâyeret, 32
 Muhammed Hân, 35
 muhâvere tahkiye, 288
 muhâvere üslûbu, 288
 muhâvere, 288, 291
 Muhyiddin, 11
 mukaffâ, 85
 mukayyed, 89
 murabba', 92
 Murâd Molla Dergâhı, 196
 musammat, 93
 mûsıkî, 249
 mûsıkî-yi elfâz, 62
 mutâbakat-ı elfâz, 29, 45, 47, 50, 52
 mutavassıt hece, 75
 muvâfakat, 234
 muvâfakat-ı beyân, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65
 mübâlağa, 120, 121, 127, 209
 mübâlağa-i medhûle, 126
 mübhemiyet, 47
 mücessemiyet, 287
 mümtâziyyet, 222, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 272
 mümtâziyyet-i teblîg, 223, 226
 mümtâziyyet-i telakkî, 222
 mümtâziyyet-i üslûp, 224, 227
 münâcât, 282
 münakkahiyet, 208, 214, 216, 221
 Münîf Paşa, 31, 196
 müntekid, 293, 294
 müste'âr, 139, 140, 141, 142, 155
 müste'ârün-leh, 139, 140, 141, 142
 müste'ârün-minh, 155
 müste'âr, 139
 müste'ârün-minh, 139
 müstezâd, 94
 müşâkele, 182, 184, 191
 müşebbeh, 155
 müşebbehün-bih, 155
 mütemmimât-ı mücerrede, 112
 müzeyyen, 236
 N
 Nâ'îlî, 161, 186
 Nâ'îlî-yi Kadîm, 181
 Nâbî, 31, 37, 41, 42, 43, 51, 66, 68, 70, 78, 81, 82, 89, 90, 91, 116, 128, 136, 144, 157, 158, 159, 162, 163, 164, 168, 177, 186, 200
 Nâhîd, 37
 naht, 249
 nakarât, 92
 Nâmîk Kemâl, 11, 30, 49, 52, 60, 65, 79, 84, 98, 100, 113, 117, 127, 134, 141, 142, 154, 162, 166, 172, 173, 174, 193, 194, 196, 211, 220, 231, 232, 289, 298
 Napolyon, 246, 268
 narration, 284
 Nasreddin Hoca, 178
 nazariyyât, 20
 Nazariyyât-ı Edebiyye, 11, 12, 13, 19
 nazariyyât-ı edebiyye, 23, 24, 25
 nazım, 73
 Necâfî, 30
 Nedîm, 71, 74, 78, 79, 81, 84, 94, 144, 145, 146, 149,

- 161, 162, 172, 177, 184, 188, 195
 Nef'î, 30, 37, 41, 42, 43, 53, 54, 55, 59, 66, 68, 69, 72, 79, 81, 83, 116, 126, 127, 128, 130, 144, 148, 187, 188, 194, 196, 270
 nefret, 278
 Nergisî, 98, 140, 141
 nesr-i muhayyel, 99
 Nesteren, 74, 189
 neşîde tarzı, 288
 neşîde, 280, 281, 282
 nefîce, 285
 nevât-ı mevzû, 209
 nevât-ı şiir, 263
 Newton, 269
 nidâ, 101
 Niğbolu Sancağı, 35
 ninni, 54
 O
 objectif, 139, 246, 249
 objectivité, 280
 Okçu-zâde Münşe'âtı, 30
 Okçu-zâde, 196
 Osmânlı Edebiyyâtı
 Numûneleri, 10
 Osmânlı Edebiyyâtı, 10
 Ö
 Ölü, 57
 ölü-dil, 51
 P
 Paris, 35
 Peçevî Târîhi, 35
 pénombre, 297
 perception, 110, 250
 personnification, 132
 Pertev Paşa, 31, 54, 161, 167
 Pertev, 81
 plaisir, 250
 pozitivizm, 296
 préjugé, 299
 Prusya, 170, 179
 psikoloji, 23, 255, 298
 pûvân-ı virgül, 104
 R
 Râcî, 63
 Racine, 262, 283
 Râgıb Paşa, 31, 162, 164, 167, 184
 Râgıb, 163
 Rahşiyiye, 69
 realizm, 288
 redif, 85, 97
 Refael, 69
 Refik Hâlid, 127
 rekâket, 47, 63
 Rembrandt, 276
 rescription, 286
 resim, 249
 Reşîd Paşa, 31, 63, 64
 Rıf'at Paşa, 49
 Rıf'at, 83
 Richelieu, 179
 ritim, 71
 Robinson Crusoe, 262
 Robinson, 276
 Roma, 241
 roman, 281, 285, 286
 rubâ'î, 91
 rûh, 283
 Rûhî, 81
 Rumenler, 261
 Rumûzü'l-Hikem, 43
 Rus, 174
 Rusya, 174
 rücû', 195, 197
 Rüstem Paşa, 219
 S
 Sa'dî, 72
 Sa'dullâh Paşa, 221
 Sâ'ib, 185
 sa'y-i ekalle, 23
 Sâbit, 42
 sâdelik, 233
 Safâ, 64
 Safî, 185
 sâha-i şiir, 296
 Said Paşa, 10, 34
 Sâlim, 166
 Sâmi Paşa, 43
 Sâmi, 163, 196
 sciences abstraites-concrètes, 243
 seci', 98, 99, 100
 seci'-i mukayyed, 98
 seci'-i mutlak, 98
 Sefine-i Belâga, 10
 sehl-i mümteni', 68, 233
 selâset, 28, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 209, 234, 272
 selâset-i beyân, 68
 selâset-i muttaride, 71
 sembolizm, 288
 sensation, 110
 sentention, 250
 sensoriel, 249
 sentiment du beau, 253
 sentiment du la grace, 253
 sentiment du pittoresque, 253
 sentiment du rire, 253
 sentiment du sublime, 253
 sentiment, 250
 sentiments altruistes, 252
 sentiments égo-altruistes, 252
 sentiments égoistes, 252
 Shakespeare, 246, 262, 268, 269, 283, 287, 291, 298, 302
 sıhhat-i ifâde, 29, 47
 Sinân Paşa, 101
 Sofokles, 283
 Solon, 281
 sonnet, 95, 217
 Spencer, 250, 252, 299, 300

subjectif, 69, 139, 249
 suhûlet, 233
 Sultân Abdülmecid, 64
 Sultân Murâd Hân, 44
 Sultân Osmân, 74
 Sultân Selîm, 98, 154, 156
Sultânî'ye [Şiir - Tefvik Fikret], 122
 sûret-i arz, 291
 sükût-ı belîğ, 196, 197
 Süleymân Fehmi, 10, 40
 Süleymân Paşa, 10, 175
 Süleymân Paşa-zâde Sâmî, 96
 Süleymân-nâme, 150
 sülûk, 299
 sympathie, 278
 synthétique, 293

Ş
 Şahâbeddin Süleymân, 11, 219
 Şâhin Girây, 84
 Şark, 285
 Şehrâh, 35
 Şehzâde Cem, 81
 Şerh-i Belâgat, 10
 şetâret, 234
 Şeyh Ebu Mansûr, 34
 Şeyh Gâlib, 30, 37, 42, 68, 72, 88, 89, 93, 103, 128, 144, 154, 169, 188, 195, 200, 228
 Şeyh Sa'dî, 285
 Şeyh Vasfî, 226
 şibh-i hüsn-i ta'lîl, 172
 şiiir, 244, 249, 259, 280, 296, 298, 302
 şiiirin mevzû'u, 244
 Şikâyetnâme, 37
 Şinâsî, 32, 46, 65, 80, 81, 140, 141, 222
 şîve-i Fârisî, 68

T
 ta'akkul, 136
 ta'kid, 32, 34, 116, 142
 ta'kid-i lafzî, 32, 34, 109
 ta'kid-i manevî, 109, 114, 116, 148
 Ta'lîm-i Edebiyyât, 10, 11, 27, 39, 46, 48, 63, 71, 103, 116, 133, 148, 167, 179, 185, 186, 191, 193, 225, 231, 235
 tabiat, 230, 264
 tabiat-ı hârice, 303
 tabiat-ı hassâse, 303
 tabiiyyet, 208, 230, 231, 232, 233, 234, 272
 tabiiyyet-i üslûp, 232
 Tabsıra, 44
 tahassüs, 250
 tahassüsât, 250
 tahassüsî, 249
 tahassüsümüz, 110
 tahayyül, 244, 245, 250
 tahayyül-i fikrî, 247
 tahayyül-i musavver, 246, 247, 249
 tahayyül-i mübdi', 130, 131, 245, 246
 tahayyül-i mükerrer, 245
 tahayyül-i müteşa'ib, 248, 249
 tahayyül-i müteşa'ib, 246, 249
 tahkiye, 284, 288
 tahlîlî, 271
 Taine, Hippolyte, 237, 243, 244, 301, 302, 303
 Takdîr-i Elhân, 56
 taklîd, 230
 Tanzimat Dönemi, 12
 Tanzimât, 35
 tanzîr, 225
 Târîh, 196
 târih, 296

Târîh-i Azmî, 33
 Târîh-i Peçevî, 45
 Târîh-i Râşid, 34
 tarsi', 99, 100
 Tartuffe, 276
 tarz-ı dâsitân, 283
 tasavvurda icâd, 233
 tashîh, 273
 tasvîr, 286, 288
 tasvîr-i hissî, 287
 tasvîr-i ihtisâsî, 286, 287
 TDK İmla Kılavuzu, 13
 tebliğ, 127, 222
 tebliğ-i mevzû, 273
 tecâhül-i âdî, 190
 tecâhül-i ârif, 190, 191, 192, 197
 tecnîs, 183
 tecnîs-i lafzî, 186
 tecrid-i zihni, 248
 tedric, 192, 193, 194
 tedric-i hâbit, 193
 tedric-i sâ'id, 193
 teessür, 243, 244, 250, 251
 teessür-i aslî, 189, 205, 207, 225
 teessür-i şâir, 270
 teessürî, 249
 Tefessüh-i Manevî
 Dégénérescence, 301
 tefsîr, 205
 tekrîr, 40, 103, 104
 telakkî, 222
 Telemak Tercümesi, 37
 telmîh, 164, 165, 176, 272
 temâsül, 69, 131, 132, 136, 137
 temâşâ, 280, 283, 286, 288
 tenâfür, 29, 30, 32, 45
 tenâfür-i hurûf, 29, 32
 tenâfür-i kelimât, 32
 tenkîd-i nefis, 273
 tensik-i sıfât, 194
 terâkîb, 224

terci'-i bend, 93
 Tercî'-i Bend, 93
 terdid, 189, 195, 197
 terdid-i mutâyeb, 189
 terdid-i sâdik, 189
 terkîb-i bend, 93
 terkîbî, 271
 tertîb-i kelâm, 33
 tervîc, 51, 52
 tervîcât, 52
 tervîc-i elfâz, 50, 51, 52
 teşbih, 139, 153, 154, 155, 161, 164, 170, 176, 182, 272
 teşbih-i belîğ, 156
 teşbih-i müciz, 142, 156, 157, 158, 159, 160
 teşbih-i mücize, 161
 teşbih-i mufassal, 155
 teşbih-i muhtasar, 139
 teşbih-i mürekkebe, 162
 teşbihün bi't-tezâd, 168
 teşhîs, 132, 136, 137
Teşne-i Teb, 216
 tetâbu', 43
 tetâbu'-i izâfât, 32, 41, 42, 43, 45
 tetâbu'-i ma'tûfât, 32, 43
 tevâfuk-ı beyân, 57
 Tefvik Fikret, 11, 43, 51, 54, 58, 72, 79, 80, 84, 88, 95, 98, 101, 103, 118, 123, 135, 136, 145, 146, 147, 149, 151, 165, 171, 175, 200, 215, 220, 288
 tevriye, 165, 179, 184
 tezâd, 165, 170, 176, 182, 272
 Tezer, 182
 Tıfl-ı Nâ'im, 54
 Timsâl-i Cehâlet, 165, 180

Timûr, 44
 Top Kapu, 60
 transformation, 132
 Türk edebiyâtı, 188
 Türk, 42

U
 Ukaris, 37
 ukde, 285
 ulûm-ı şibh-i mücerrede, 243
 ulviyyet, 254, 276, 279
 umûmî, 275
 usûl-i husûsiyye, 119
 uzûbet, 28

Ü
 üslûb-ı âli, 234
 üslûb-ı müzeyyen, 234
 üslûb-ı sâde, 234
 üslûp, 11, 24, 205, 206, 210, 271, 272, 284, 286

V
 Vak'a-ı Zağra, 63
 vasf-i esâsî, 241, 242, 243, 244, 302, 303
 vasf-i terkîbî, 50
 vasl-ı ayın, 80
 Vâveylâ, 117
 vech-i şibh, 155
 Vehbî, 41, 177
 Verlaine, 288
 Veysi, 160, 196
 vezâ'if-i mâddiyye ve ma'neviyye, 251
 vezin, 73, 96, 97
 vezn-i arûz, 73
 vezn-i millî, 73, 74
 Victor Hugo, 11, 169, 246, 283, 288
 virgöl, 104
 Voltaire, 170, 176, 179

vuzûh, 207, 234, 272
 vuzûh-ı âdî, 161
 vuzûh-ı delâlet, 109, 110, 137, 140, 147, 149, 161, 209, 211, 225, 272
 vuzûh-ı fikr ve hayâl, 209
 vuzûh-ı fikr, 109, 110
 vuzûh-ı mana, 48, 109, 110, 209

W
 Wagner, 249
 Waterloo, 246
 Weber, 153
 William Hamilton, 250

Y
 Yunan, 283
 Yunanistan, 241
 Yunaniyye, 283
 Yunanlılar, 265, 281
 Yüsuf Kâmil Paşa, 98

Z
 za'f-ı te'lif, 32
 zarâfet, 176, 177, 178, 179
 zâyi-i lafziyye, 40
 Zemzeme, 56
 zevk, 292
 zevk-i edebî, 292, 293
 zevk-i selîm, 233, 236
 zevk-i sem'-i millî, 43
 zill-ı mütenevvir, 297
 zihâf, 78
 zihn-i mübdi, 207
 zikr-i cüz', 173
 zikr-i küll, 174
 zikr-i mahall, 174
 Ziyâ Paşa, 37, 44, 45, 66, 68, 74, 79, 80, 81, 87, 91, 92, 93, 99, 126, 194, 222, 231

Ahmed Reşid [Rey]
(1870-1955)

Ahmed Reşid 1870'te İstanbul'da dünyaya geldi. Mülkiye Mektebi'nden mezun oldu, Mabeyn-i Hümayun Kitabevi'ne girdi ve burada on dört yıl çalıştı. Yazı ve şiirlerini H. Nâzım imzasıyla Servet-i Fünûn'da neşretti. 1900 senesinde Servet-i Fünûn'dan ayrılarak Malûmât dergisinde yazmaya başladı. Kudüs mutasarrıfı; Manastır, Ankara ve Halep valisi oldu. Daha sonra Mekteb-i Sultânî'de edebiyat muallimliğine atandı. Burada verdiği ders notlarını 1910'da Nazariyyât-ı Edebiyye adıyla iki cilt hâlinde neşretti. Ardından önce İzmir valiliğine, sonra da Dâhiliyye Nazırlığına getirildi. 1913'te Mısır, Paris ve Cenevre'ye seyahat etti. 1919'da İstanbul'a döndü ve 1920'de tekrar Dâhiliyye nazırı oldu. Aynı sene Sevr Antlaşması müzakereleri için Fransa'ya gönderildi, fakat anlaşma hükümlerine karşı çıkarak istifa etti. Bundan sonra kendini edebiyata verdi. Tercümeleler yaptı, siyasi ve edebî hatıralarını yazdı. 1955'te İstanbul'da vefat etti.

Nazariyyât-ı Edebiyye I-II

Osmanlı edebiyatındaki nazariyat çalışmaları klasik belagat ilmine dayanır. Belagat ilmi Arapların, *Kur'ân-ı Kerîm*'i daha iyi anlamak ve anlatmak için geliştirdikleri söz ve mana ilmidir. Osmanlı uleması Araplardan aldığı bu ilmi edebiyat bilgi ve teorisine dönüştürmüştür. Böylece edebî metinler teorik bilgiyle okunma imkânına kavuşturulmuştur. Ahmed Reşid, Mekteb-i Sultânî'de okutmak için 1328'de yazdığı *Nazariyyât-ı Edebiyye* ile klasik belagat geleneğine Batı edebiyatı teorisini aşılıyarak yerli bir edebiyat nazariyatı elde etmeyi amaçlar. İki cilt hâlinde tertip edilen eser klasik belagat ilmindeki gibi *bedî'*, *beyân*, *me'ânî* ana başlıklarından oluşur. *Nazariyyât-ı Edebiyye*'de eski ve yeni dönemlere ait hemen her tür metinden iktibas edilmiş çok zengin bir malzeme kullanılmıştır. Osmanlıdan Cumhuriyet Türkiye'sine geçiş döneminde ortaya konan bu eser, nazariyat bilgisinin devamı için elzemdir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-46-7

9 786054 635467